

Horní město Krupka

Bergstadt Graupen

Karel Prošek

Horní město Krupka ve starých pramenech

Bergstadt Graupen in alten Quellen

Vydavatel vlastním nákladem / Herausgeber im Selbstverlag: Karel Prošek

Překlad / Übersetzung

© Karel Prošek

Tisk / Druck Tigris, s. r. o., Zlín

Krupka / Graupen, květen / Mai 2018

Česko-německé vydání / Tschechisch-deutsche Auflage

ISBN 978-80-270-3816-9

Obsahový rejstřík / *Inhaltsverzeichnis*

Úvod / <i>Einleitung</i>	4
Stručný přehled dějin - sepsáno Vlastivědným muzeem Krupka u příležitosti výstavy v Ústí nad Labem 1924 / <i>Kurzer Geschichtsüberblick - verfasst durch Heimatmuseum Graupen anlässlich der Ausstellung in Aussig in 1924</i>	6
Krušnohorské noviny - Horní město Krupka, květen 1928 / <i>Erzgebirgszeitung - Bergstadt Graupen, Mai 1928</i>	51
Dějiny kostela svaté Anny, 1935 (Franz Brosche) / <i>Geschichte der St. Anna - Kirche, 1935 (Franz Brosche)</i>	112
Glatzové ze Starého dvora a jejich rodové sídlo (Dr. Hermann Hallwich, 1900) / <i>Die Glatz von Althof und ihr Stammhaus (Dr. Hermann Hallwich, 1900)</i>	126
Obrazová příloha / <i>Fotografische Anlage</i>	174

Úvod

Dvacáté století zničilo historickou kontinuitu našeho kraje. Hlavními viníky jsou nacionalismus, fašismus a komunismus. Tato zla a jejich vzájemný boj vedl k milionům mrtvých v první světové válce, k rozbití Rakouska-Uherska, vraždění za druhé světové války, k vyhnání českých Němců z vlasti, zestátnování a komunistické totalitě na dlouhých čtyřicet jedna let.

Dějiny našeho kraje, které byly po dlouhá staletí psány většinou německy, jsou jedním velkým ztraceným pokladem, který je opět nutno objevovat. Mezi lety 1945 a 1989 bylo cíleně, z hlouposti, ale i z nedostatku prostředků ničeno kulturní dědictví v dříve Němci obývaném pohraničí. Nyní v době demokracie je nutné to napravovat a znovu objevovat naše společné kořeny. S ohledem na nepoučitelnost lidí je také nutné zdůrazňovat, jaké důsledky může mít slepý nacionalismus. Važme si proto šance mírového soužití v rámci demokratické a prosperující Evropské unie se svobodami, o kterých se našim předkům ani nezdálo. Chyby minulosti již nesmíme opakovat.

Jelikož sám pocházím z česko-německé rodiny, je cílem mých doslovných překladů mimo jiné také přispět k vytvoření mostů mezi dřívějšími a nynějšími obyvateli našeho kraje. Tato kniha je mou třetí publikací. Předcházely jí knihy Kronika města Chabařovice z roku 1880 a Církevní dějiny Chabařovic.

Tato knížka má za cíl zpřístupnit dnešním obyvatelům Krupky německy psané zdroje dnes již zapomenutých autorů. V knize je mimo jiné mnoho zajímavých a cenných informací týkajících se Prokopky, kostela svaté Anny a Starého dvora. Čtenář se také dozví mnoho o životě krupských občanů v minulých staletích. Fotografie v textu i v příloze, které jsou z mé sbírky, dokreslují celé povídání.

Chtěl bych tímto poděkovat panu Reinertovi, rodákovi z Krupky, který mi poskytl pro tento překlad potřebné dokumenty a pomohl mi s obtížným překladem z německého krupského nářečí. Peter Paul Reinert během svého života sesbíral ať už v originále nebo kopii snad všechny veřejně dostupné publikace o historii města Krupky. Je velkým znalcem krupské historie. Mnoho sešitů o historii Krupky vydal vlastním nákladem v německém, ale také českém jazyce.

Děkuji také Karlu Vondráčkovi z Krupky, který je horlivým propagátorem a znalcem krupského místopisu, za rady a poskytnutí fotografického materiálu Starého dvora.

Můj dík patří v neposlední řadě Krajské vědecké knihovně v Liberci, která mi poskytla ze svých bohatých digitálních sbírek text o Starém dvoře od Hermanna Hallwicha.

Einleitung

Das zwanzigste Jahrhundert hat die historische Kontinuität unserer Region zerstört. Die Hauptschuldigen sind Nationalismus, Faschismus und Kommunismus. Diese Übel und ihr gegenseitiger Kampf führte zu Millionen Toten im ersten Weltkrieg, zur Zerschlagung von Österreich-Ungarn, Morden im zweiten Weltkrieg, zur Vertreibung von Böhmenteutschen aus der Heimat, Verstaatlichungen und kommunistischer Totalität über lange einundvierzig Jahre.

Die Geschichte unserer Region, die lange Jahrhunderte deutsch geschrieben wurde, ist ein riesiger verlorener Schatz, dessen Wiederentdeckung notwendig ist. Zwischen den Jahren 1945 und 1989 wurden die Kulturgüter im früher von Deutschen bewohnten Grenzgebiet gezielt, aus Dummheit, aber auch aufgrund des allgemeinen Mangels zerstört. Heute in Zeiten der Demokratie ist es notwendig, es wiedergutzumachen und unsere gemeinsamen Wurzeln wiederzuentdecken. Mit Hinsicht auf die Unbelehrbarkeit der Menschen ist es notwendig zu betonen, welche Folgen ein blinder Nationalismus haben kann. Schätzen wir also die Chance eines friedlichen Zusammenlebens im Rahmen der demokratischen und prosperierenden Europäischen Union mit Freiheiten, von denen unsere Vorfahren nicht einmal träumen konnten. Wir dürfen die Fehler der Vergangenheit nicht wiederholen.

Da ich selbst aus einer deutsch-tschechischen Familie komme, ist es einer der Ziele meiner wortwörtlichen Übersetzungen, zur Schaffung von Brücken zwischen früheren und heutigen Bewohnern unserer Gegend beizutragen. Dieses Buch ist mein drittes Buch über die Geschichte unserer Region. Vorangegangen sind ihm Chronik der Stadt Karbitz von 1880 und die Kirchengeschichte von Karbitz. Ziel dieses Buches ist es, den heutigen Bewohnern der Stadt Graupen die in deutsch geschriebenen Texte von längst vergessenen Autoren zugänglich zu machen. In dem Buch sind unter anderem viele interessante und wertvolle Informationen zu der Prokopikirche, St. Anna-Kirche und zum Althof. Die Fotografie im Text und in der Anlage, die aus meiner Sammlung sind, ergänzen die schriftlichen Beschreibungen.

Ich möchte mich hiermit beim Herrn Reinert, einem gebürtigen Graupner, bedanken. Er hat mir die für diese Übersetzung notwendigen Dokumente gewährt und hat mir mit den schwierigen Übersetzungen aus der alten Graupner Mundart geholfen. Peter Paul Reinert sammelte im Laufe seines Lebens fast alle öffentlich zugänglichen Bücher und Unterlagen zur Geschichte der Stadt Graupen. Er ist ein großer Kenner der Graupner Geschichte. Viele Hefte hat er im Eigenverlag in deutscher, aber auch in tschechischer Sprache herausgegeben.

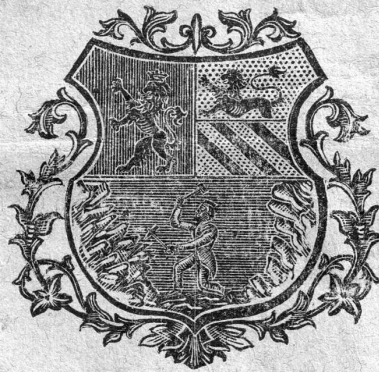
Ich bedanke mich auch bei Karel Vondráček aus Graupen, der ein einfriger Propagator und Kenner der Graupner Landeskunde ist, für seine Ratschläge und fotografisches Material zum Althof. Mein Dank gehört auch der Kreisbibliothek in Reichenberg, die mir aus ihren reichen digitalen Sammlungen den Text über Althof von Hermann Hallwich zur Verfügung gestellt hat.

HAL00047

Die Bergstadt Graupen
Heimatismuseum Graupen

00702

Die
Bergstadt Graupen
im Erzgebirge

Auszug aus Vergangenheit und Gegenwart,
verfaßt anlässlich der Beteiligung an der
Ausstellung in Auffig im Jahre 1924.

Diesen Blättern folgt später eine
umfangreiche Broschüre.

Preis 1 Krone.

Heimatismuseum Graupen.

Horní město Krupka v Krušných horách

*Výtah z minulostí a současností,
sepsáno u příležitosti účasti na
výstavě v Ústí nad Labem v roce 1924.*

*Těmto listům bude později následovat
rozsáhlá brožura.*

Cena 1 koruna

Vlastivědné muzeum Krupka

Die Bergstadt Graupen

an der alten böhmisch-meißnischen Straße, am Südbhange des Erzgebirges im Bezirke Tepliz-Schönau, 340 Meter hoch gelegen, wird von der Bahnlinie Auzsig—Komotau (Bahnhof Mariaschein) und der Bahnlinie Bodenbach—Komotau (Bahnhöfe Rosenthal-Graupen und Mariaschein-Kalvarienberg) durchzogen. Sie hängt mit dem Wallfahrtsorte Mariaschein unmittelbar zusammen. Die Badestadt Tepliz-Schönau liegt 5 Km., der „Mückenberg“, die höchste Erhebung des Erzgebirges im Bezirke (806 Meter) ist 5 Km., das Kulmer Schlachtfeld 5 Km., Auzsig 15 Kilometer entfernt. Eingeschlossen von den Ausläufern des bewaldeten Gebirges, bildet es mit seinen fünf Kirchen und schroff abfallenden, jedoch leicht zugänglichen Höhenpunkten und wegen seiner ruhigen, geschützten Lage den Zielpunkt der Sommerfrischler und Wanderer. Die Stadt besitzt elektrische Beleuchtung, ein ausgezeichnetes Hochquellenwasser, Kanalisierung, zwei Ärzte, einen Zahntechniker, Apotheke, Schwimm- und Badeanstalt, Büchereien der Gemeinde, des B. d. D. i. B. und der sozialdemokratischen Arbeiterschaft, ein Lichtspielhaus u. a. — Gesellige und musikalische Veranstaltungen verschiedener Art (im Sommer Sonntags Vormittagskonzerte, Bogelschießen der Bürgerl. Schützengesellschaft). Reges Wintersport auf der Straße Mückenberg—Graupen und auf den umliegenden Höhen. Von Aemtern und Anstalten seien hervorgehoben: das Stadtamt im Rathaus (Fernsprecher Nr. 482b), katholisches Pfarramt, Post, Telegraph, Telephon, Gendarmerie, Finanzwachabteilung. Jeden ersten Montag im Monat Gerichtstag. Volks- und Bürgerschule für beiderlei Geschlecht. Tschechische Minderheits-, gewerbl. Fortbildungsschule, städt. Kindergarten, Unterrichtskurse für Stickerei und feine Handarbeit, Waisenhaus St. Josefsheim. Durch vom Erzgebirgsverein geschaffene und gut markierte Wege sind herrliche Ausflüge in die engere und weitere Umgebung erschlossen.

Hornické město Krupka

Město leží na staré silnici z Čech do Mísně, na jižním úbočí Krušných hor v okrese Teplice-Šanov, ve 340 metrech nadmořské výšky. Je protnuté železniční trasou Ústí-Chomutov s nádražím v Bohosudově (Mariaschein) a železnicí Podmokly-Chomutov se zastávkami Vrchoslav-Krupka (Rosenthal-Graupen) a Bohosudov-Kalvárie (Mariaschein-Kalvarienberg). Město je úzce spojené s poutním místem Bohosudov. Lázeňské město Teplice-Šanov leží ve vzdálenosti 5 kilometrů. Komáří hora (Mückenberg), která je nejvyšším místem Krušných hor v okrese (806 metrů), je také vzdálená 5 kilometrů, stejně jako chlumecké bitevní pole. Ústí nad Labem leží ve vzdálenosti 15 kilometrů. Město uzavřené výběžky zalesněného pohoří tvoří se svými pěti kostely a prudkými, ale lehkou přístupnými vrcholky a díky své klidné a chráněné poloze oblíbený cíl turistů. Město vlastní elektrické osvětlení, výbornou vodu z horských pramenů, kanalizaci, dva lékaře, zubaře, lékárnu, plovárnu, knihovny města stejně jako Svazu Němců v Čechách (Bund der Deutschen in Böhmen) a sociálně-demokratického dělnictva. V obci je také biograf a nabízí společenské a hudební akce všeho druhu. V létě nabízí každou neděli dopolední koncerty a také střelení na terč pořádané Měšťanskou střeleckou společností (Bürgerliche Schützengesellschaft). V zimě je možné provozovat aktivní zimní sporty na silnici Komáří vížka-Krupka a na okolních kopcích. Z úřadů a zařízení je třeba vyzdvihnout: Městský úřad v radnici (tlampač č. 482b), katolický farní úřad, poštu, telegraf, telefon, policejní stanici, oddělení finančního dozoru. Každé první pondělí v měsíci je jednání soudu. Město má také lidovou a občanskou školu (Volks- und Bürgerschule) pro obě pohlaví, školu pro českou menšinu, odbornou školu (Gewerbliche Fortbildungsschule), městskou školku, vyučovací hodiny pletení a jemné ruční práce, sirotčinec Dům svatého Josefa (St. Josefsheim). Díky Krušnohorskému spolku (Erzgebirgsverein), který vytvořil a dobře vyznačil pěšiny, jsou možné krásné výlety do blízkého i vzdáleného okolí.

Es ragt aus alten Tagen
Die Bergmannsstadt in's Land
Umweht von grauen Sagen,
Umsäumt von grünem Land.

Glück auf! Mit dem Gruße der alten Bergleute grüße ich den Leser und lade ihn ein zu einer Fahrt nach der Bergstadt Graupen. Gehen wir hin zur altherwürdigen Prokopi-Kirche. Heute steht sie einsam und ruinenhaft im Felde. Aber die alten Linden flüstern uns zu, daß an dieser Stelle das alte Graupen stand. Weit zurück in uralter Zeit, hatten deutsche Bergleute hier die ersten Hütten gebaut und mit fleißiger Hand zinnhaltiges Gestein bearbeitet. Ihre Tatkraft schuf dann auch tiefe Stollen im Gebirge, baute dort auch Häuser und ließ Graupen an heutiger Stelle empornwachsen.

Im Laufe der Zeit hat diese Stadt viel erfahren, ungemein wechselreich ist ihre Geschichte. Der alte Graupner Paß war stets ein wichtiger Gebirgsübergang und so kam es, daß Graupen zu allen Kriegszeiten furchtbare Leiden zu erdulden hatte. Söldnerheere aller Länder zogen durch die Stadt und ihre Gefolgschaften waren Plünderungen, Brände, Seuchen, Hunger, Mord und Totschlag.

Hatten die ersten Besitzer der Herrschaft Graupen den Bürgern viele Privilegien und Freiheiten verschafft und so zum Aufblühen des Ortes beigetragen, so suchten spätere Geschlechter diese Begünstigungen zu schmälern und es gab viele und harte Kämpfe zu bestehen.

Im 15. Jahrhundert war Graupen durch den blühenden Zinnbergbau an den Welthandel angeschlossen. Kriegswirren, sowie das Entstehen anderer Bergstädte schmälerten

Tyčí se ze starých dnů
hornické město do kraje,
opředené šedivými legendami,
lemované zelenou přírodou.

Zdař Bůh (Glück auf)! Pozdravem starých horníků zdravím čtenáře a zvu ho k jízdě do horního města Krupky. Podívejme se na starobylý kostel svatého Prokopa (Prokopi-Kirche). Dnes stojí osamocený a v ruinách na poli. Ale staré lípy nám našeptávají, že na tomto místě stála stará Krupka. Daleko v prastarých časech zde postavili němečtí horníci první chýše a pilnými rukama zpracovávali horninu obsahující cín. Jejich činnost vytvořila také hluboké štoly v horách, postavili tam domy a nechali vyrůst Krupku (Graupen) na dnešním místě.

V průběhu doby toho toto město hodně zažilo, neskutečně proměnná je jeho historie. Starý krupský průsmyk byl vždy důležitým horským přechodem, a tak musela Krupka ve všech válečných dobách snášet hrozná útrapy. Vojska žoldáků všech zemí táhla městem a provázelo je rabování, požáry, epidemie, hlad, vraždění a zabíjení.

První majitelé panství Krupka dali občanům mnoho privilegií a svobod a přispěli tak k rozkvětu místa. Další vlastníci se pak snažili tyto výhody omezovat a bylo nutné obstát v mnoha tvrdých bojích.

V 15. století byla Krupka díky kvetoucí těžbě cínu napojena na světový obchod. Válečné pustošení a vznik jiných horních měst postupně omezovaly význam krupského hornictví.

nach und nach die Bedeutung des Graupner Bergbaues. In den letzten Jahrzehnten war die Tätigkeit in den Bergwerken eine sehr geringe und nur während des Weltkrieges, als das Zinn ein sehr begehrter Artikel war, erfuhr sie eine Erhöhung. Die ehemalige Glanzzeit des Bergbaues war zugleich auch eine Zeit der Blüte für das Handwerk, den Handel und der Kunst. Wir lesen davon in alten Ueberlieferungen, wir sehen den herrlichen Schmuck der alten Kirchen. Der letzte gewaltige Krieg hat das Wirtschaftsleben aller Gemeinden auf das Tiefste erschüttert und es gehört ein guter sicherer Lenker dazu, um wieder in das richtige Geleis zu kommen. Aber wie Graupen aus all den Gefahren in alter Zeit sich wieder in bessere Verhältnisse hinüberrettete, so wird ihm auch jetzt eine glückliche Zukunft beschieden sein.

Wichtiges aus der Geschichte Graupens.

Zeit der Gründung unbekannt.

- 1153 Gründung der Prokopikirche (Sage).
- 1297 Graupen wird Eigentum des Klosters Königsaal.
- 1300 Annahme der Erbauung der Kirche Maria Himmelfahrt.
- 1305 Zwest von Türmiz, Herr von Graupen.
- 1320—1330 Erbauung der Burg durch Herrn von Roldiz.
- 1370 Erbauung Obergraupens und der St. Wolfgangskapelle.
- 1393 Graupen als Stadt bezeichnet.
- 1394 bestand bereits eine Schule.
- 1403 Guß der Jesusglocke.
- 1426 Schlacht bei Auffig. Hussiten vor Graupen.

V posledních desetiletích byla činnost hornických děl už malá a zvýšila se pouze během světové války, kdy byl cín vyhledávaným artiklem. Dřívější doba rozkvětu hornictví byla současně dobou rozkvětu řemesel, obchodu a umění. Vidíme to ve starých tradicích a na nádherné výzdobě kostelů. Poslední ničivá válka hluboce otřásla hospodářským životem všech obcí a je zapotřebí dobrého vedení k tomu, abychom se opět dostali na správnou cestu. Ale tak, jak se Krupka již za starých časů vždy dokázala vzchopit, bude jí také nyní přisouzena šťastná budoucnost.

Důležitá data z historie Krupky

Doba založení neznámá

- 1153 Založení kostela svatého Prokopa (Prokopikirche) - podle pověsti
- 1297 Krupka se stává majetkem Zbraslavského kláštera (Kloster Königsaal)
- 1300 Zahájení stavby kostela Nanebevzetí Panny Marie (Maria Himmelfahrt)
- 1305 Zvěst z Trmic pánem Krupky
- 1320-1330 Stavba hradu pány z Koldic (von Kolditz)
- 1370 Stavba Horní Krupky (Obergraupen) a kaple svatého Wolfganga
- 1393 Krupka označena za město
- 1394 Existovala již škola
- 1403 Odlití Ježíšova zvonu (Jesusglocke)
- 1426 Bitva u Ústí, Husité u Krupky

1429 Durchmarsch von Hussitenheeren durch Graupen. Brände und Plünderungen.

1440 Stadt, Burg, Kirchen wieder hergestellt. Auch besteht bereits die hl. Geistkirche und wahrscheinlich auch das Kloster.

1458 Gründung Altenbergs durch Graupener Bergherren und Bergleute.

1477 wurden bereits Wochenmärkte abgehalten .

1478 erhält Graupen die königliche Bestätigung seines gebräuchlichen Wappens und das Recht zur Abhaltung eines Jahrmarktes.

1479 Brand von 70 Häusern, der Kirche und der Schule.

1480 Erneuerung der Schmiedinnung und der Fleischerinnung.

1483 Kirche teilweise, 1486 ganz wiederhergestellt.

1486 Privilegien den Schützen erteilt worden.

1487 Verkauf der Herrschaft Graupen an Ernst von Schönburg.

1490 Verkauf der Herrschaft an Heinrich von Starschedl.

1490 Guß der Susannaglocke.

1494 Weihe der neu hergerichteten Allerheiligenkirche.

1495 Timo von Kolditz wieder Herr von Graupen.

1497 Gemeindebräuhaus errichtet.

1504 kommt Graupen an Heinrich von Schleinitz.

1506 wird Albrecht von Kolowrat Herr zu Graupen.

1510 Tod Kolowrats. Besitznachfolgerin dessen Witwe Anna von Rowan.

1511 deren Schwiegeröhne Johann und Bernhard v. Waldstein Besitzer von Graupen.

1511 Schusterinnung gebildet.

1516 Bau der Annakirche.

1523 Herrschaft Graupen wird an die Herren von Malzan verkauft.

1527 Brand des Klosters.

- 1429 Husité prošli Krupkou. Požáry a plundrování.
- 1440 Město, hrad, kostely opět obnoveny. Již existuje kostel svatého Ducha (hl. Geistkirche) a pravděpodobně také klášter.
- 1458 Založení Altenbergu krupskými hornickými rodinami a horníky
- 1477 Konaly se již týdenní trhy
- 1478 Krupka obdržela královské potvrzení svého znaku a právo konání jarmarku
- 1479 Vyhořelo 70 domů, kostel a škola
- 1480 Obnova kovárny a rybárny
- 1483 Částečná obnova kostela, 1486 zcela obnoven
- 1486 Udělení privilegií střelcům (Schützen)
- 1487 Prodej panství Krupka Ernstovi ze Schönburgu
- 1490 Prodej panství Heinrichu von Starschedl
- 1494 Vysvěcení nově opraveného kostela Všech Svatých
- 1495 Timo von Kolditz se stává opět pánem Krupky
- 1497 Zřízení obecního pivovaru (Gemeindebräuhaus)
- 1504 Krupka přechází na Heinricha von Schleinitz
- 1506 Pánem Krupky se stává Albrecht von Kolowrat
- 1510 Smrt Kolowrata, následovnicí jeho vdova Anna von Kowan
- 1511 Její zeťové Johann a Bernhard z Valdštejna, vlastníci Krupky
- 1516 Stavba kostela svaté Anny (Annakirche)
- 1523 Panství Krupka prodáno Pánům z Malzan (von Malzan)
- 1527 Požár kláštera
- 1529 Prodej panství králi Ferdinandovi I.
- 1530 Prodej panství Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu (Zdenek Löw von Rožmítal)

1529 Verkauf der Herrschaft an König Ferdinand I.

1530 Verkauf der Herrschaft an Zdenek Löw von Rožmital.

1537 Verkauf an Wenzel von Wartenberg.

1538 Brand der Geistkirche, des Bades und 27 Häuser.

1546 Kriegsvolk in der Gegend (Schmalfaldischer Krieg).

1547 Als Feind des Königs verdächtig, muß Wartenberg die Herrschaft an diesen abtreten.

1548 Familie Wřesowiz als Herrschaft in Graupen, in Vertretung des Königs.

1555 Das Bad im Grunde errichtet.

1555 Kloster wieder erbaut.

1562 Seuche

1573 Kandelgießerordnung (Zinngießer).

1576 Kaiser Rudolf II. Herr zu Graupen und damit ist die Schutzherrschaft der Wřesowiz zu Ende.

1576 Der erste protestantische Pfarrer, Michael Winkler, in Graupen.

1579 Die Stadt Graupen kauft das Dorf Soborten.

1582 Pest in Graupen.

1584 Stadt Graupen kauft Zinnwald, Obergraupen, Boitsdorf, Rosenthal, Viehanfen und den Wald Bärenhaus. Gleichen Jahres werden Zinnwald, Boitsdorf, Viehanfen und Soborten wieder verkauft.

1589 Leinweberinnung.

1589 Die verfallene Klosterkirche neu hergestellt.

1605 Errichtung der Lateinschule.

1605 Erneuerung der Tuchscherer- und Schneiderzunft.

1607 Fünfzehn Scheuern und vier Häuser niedergebrannt.

1611 Gründung der Cantoreifraternität (Chorbrüderschaft).

1615 Nachdem Kaiser Rudolf II. gestorben, wird Kaiser Mathias Herr zu Graupen.

- 1537 Prodej Václavovi z Vartenberka (Wenzel von Wartenberg)
- 1538 Požár kostela svatého Ducha (Geistkirche), lázní a 27 domů
- 1546 Válečníci v kraji (Šmalkaldská válka / Schmalkardischer Krieg)
- 1547 Jako podezřelý ze zrady krále musí Wartenberg postoupit panství králi
- 1548 Rodina Vřesovic se stává majitelem panství v zastoupení krále
- 1555 Obnova lázní
- 1555 Klášter znovu postaven
- 1562 Epidemie
- 1573 Kandelgiesserordnung (řád pro odlévání cínu)
- 1576 Císař Rudolf II. se stává pánem Krupky a tím končí patronátní panství Vřesovických
- 1576 Do Krupky (Graupen) přichází první protestantský farář Michael Winkler
- 1579 Město Krupka kupuje vesnici Sobědruhy (Soborten)
- 1582 Mor v Krupce
- 1584 Město Krupka kupuje Zinnwald (Cínovec), Obergraupen (Horní Krupku), Voitsdorf (Fojtovice), Rosenthal (Vrchoslav), Biehanken (Běhánky) a les Bärenhaus. Ve stejném roce Zinnwald (Cínovec), Voitsdorf (Fojtovice), Biehanken (Běhánky) a Soborten (Sobědruhy) opět prodává.
- 1589 Cech tkalců lnu (Leinweberinnung)
- 1589 Rozpadlý klášterní kostel opět opraven.
- 1605 Zřízení latinské školy (Lateinschule)
- 1605 Obnova cechu střihačů plátna a krejčích (Tuchscherer- und Schneiderzunft)
- 1607 Patnáct stodol a čtyři domy shořely
- 1611 Založení chórového bratrstva (Cantoreifraternität)
- 1615 Po smrti císaře Rudolfa II. se stává pánem Krupky císař Matyáš

Dieser verschenkt die Herrschaft an den Grafen Sternberg, mit aller und jeder Gerechtigkeit. Großer Widerstand der Bürger, weil ihre Freiheiten nicht beachtet werden.

1618 Beginn des 30jährigen Krieges.

1618 Einhängung des schmiedeisernen Lozes am Friedhof St. Anna.

1619 Sternbergs Flucht vor den Protestanten. Graupen auf Seite des neuen Königs Friedrich von der Pfalz. Freikauf der Stadt von den Ständen.

1620 Stadt Graupen kauft neuerlich Zinnwald.

1620 Schlacht am weißen Berge bei Prag. Niederlage der Protestanten.

1622 Strenge Untersuchung gegen die Graupener, weil sie an der Revolution beteiligt waren. Am Marktplatz der Galgen errichtet. Einquartierungen. Beginn des Prozesses gegen Sternberg.

1624 Gegenreformation.

1626 Pest in Graupen.

1629 Brand der Spitalkirche und 2 Häuser.

1633 Niederbrennung der Stadt durch die Chursachsen. Auch Kirchen, Rathaus und Schule mit verbrannt.

1634 Pest.

1620—1650 Einquartierungen, Plünderungen, Durchmärsche, Brände, Morde, Hunger und Krankheit (30jähr. Krieg).

1672 Erster Gottesdienst in der wiederhergestellten Stadtkirche.

1680 An der Pest 327 gestorben.

1686 Maurer- und Steinmezzunft.

1691 Beendigung des Prozesses mit Sternberg nach 75jähriger Dauer. Sieg der Stadt Graupen.

1697 Bau des Amtshauses in der Burg ruine.

1710 Verkauf der Herrschaft an den Grafen Clary-Aldringen.

1731—1736 Streit mit Clary wegen der Jagd.

Tento daruje panství hraběti Šternberkovi (Sternberg) se všemi právy. Velký odpor měšťanů, neboť jejich svobody nejsou zohledněny.

- 1618 Začátek třicetileté války
- 1618 Zavěšení kované brány u hřbitova svaté Anny
- 1619 Šternberk utíká před protestanty. Krupka na straně nového krále Friedricha Falckého (Friedrich von der Pfalz). Vykoupení města stavy.
- 1620 Město Krupka kupuje nově Zinnwald (Cínovec)
- 1620 Bitva na Bílé hoře (Schlacht am weißen Berge) u Prahy. Porážka protestantů.
- 1622 Přísné vyšetřování proti Krupským, protože se zúčastnili revoluce. Na náměstí byla zřízena šibenice. Nakvartýrování vojáků. Začátek procesu proti Šternberkovi.
- 1624 Protireformace
- 1626 Mor v Krupce
- 1629 Požár Špitálního kostela (Spitalkirche) a dvou domů
- 1633 Vypálení města Sasy. Také kostely, radnice a škola zapáleny.
- 1634 Mor
- 1620-1650 Nakvartýrování vojsk, plundrování, procházení armád, požáry, vraždy, hlad a nemoci (třicetiletá válka)
- 1672 První bohoslužba v nově obnoveném Městském kostele (Stadtkirche)
- 1680 Na mor zemřelo 327 lidí.
- 1686 Založení cechu zedníků a kameníků (Mauerer- und Steinmetzzunft)
- 1691 Ukončení sporu se Šternberkem po 75letém trvání. Výhra města Krupka.
- 1697 Stavba správní budovy v ruinách hradu
- 1710 Prodej panství Krupka hraběti Clary-Aldringen (Graf Clary-Aldringen)
- 1731-1736 Spory s Clarym kvůli lovu (právo lovu, honitba)

1726 Tod des Stadtsyndikus Michael Johann Weiner, welcher 50 Jahre im Dienste der Gemeinde gestanden.

1737 Müllerzunft.

1738 Renovierung der Stadtkirche und Bau der heiligen Stiege.

1752 Einführung der Strumpfwirkerei.

1756 Bau des Pfarrhauses.

1769 Verkauf der Jagd an Clary.

1770 Teuerung.

1770 Einführung der Häusernummerierung.

1773 Aufhebung der Klosterkirche.

1787 Ankauf der Reste des Klosters durch die Stadt.

1798 Gründung einer neuen Scheibenschützengesellschaft.

1807 Neue Leinen- und Kattunweber-Ordnung.

1813 Einquartierungen, Durchmärsche.

1825 Errichtung eines Restaurants am Mühlberge und Benennung mit dem Namen Wilhelmshöhe.

1826 Errichtung eines Restaurants am Bergschloß Graupen und Einführung des Namens Rosenberg.

1839 Wiederherstellung der verwahrlosten hl. Geistkirche.

1840 Erbauung einer neuen Schule (Nr. 92) und Umbau des Baumann'schen Hauses (Nr. 86) zum neuen Rathaus.

1842 Bau der Straße nach Soborten.

1843 Amtsniederlegung des Bürgermeisters Josef Lehmann nach 43jähriger Bekleidung dieser Würde.

1850 Auflösung des Graupener Magistrates und Uebergabe der Akten an das neue Bezirksgericht Tepliz.

1851 Demolierung des niederen Stadttores.

1852 Errichtung der Apotheke.

1852 Bau der Straße nach Obergraupen.

1853 Weihe des Armenhauses und der Annakirche.

- 1726 Smrt právního zástupce města (Stadtsyndikus) Michaela Johanna Weinera, který stál 50 let ve službách města
- 1737 Cech mlýnářů (Müllerzunft)
- 1738 Renovace Městského kostela (Stadtkirche) a stavba svatých schodů
- 1752 Zavedení punčochového zboží
- 1756 Stavba farní budovy (Pfarrhaus)
- 1769 Prodej honitby Claryům
- 1770 Velký růst cen
- 1770 Zavedení číslování domů
- 1773 Zrušení klášterního kostela (Klosterkirche)
- 1787 Nákup zbytků kostela městem
- 1798 Založení nové střelecké společnosti (Scheibenschützengesellschaft)
- 1807 Nový řád pro tkalce lnu a kartounu
- 1813 Nakvartýrování a průchody vojsk
- 1825 Založení restaurace na hoře Mühlberg (Mlynářská hora) a pojmenování jménem Wilhelmshöhe (Vilémova výšina)
- 1826 Založení restaurace na hradě Krupka (Bergschloss Graupen) a zavedení názvu Rosenberg (Růžový hrádek)
- 1839 Oprava zchátralého kostela svatého Ducha (hl. Geistkirche)
- 1840 Stavba nové školy (č. 92) a přestavba Baumanského domu (č. 86) na novou radnici
- 1842 Stavba silnice do Sobědruh
- 1843 Složení úřadu starostou Josefem Lehmannem po 43 letech výkonu této funkce
- 1850 Zrušení krupského magistrátu a předání aktů novému okresnímu soudu v Teplicích (Bezirksgericht Teplitz)
- 1851 Demolice spodní městské brány
- 1852 Zřízení lékárny
- 1852 Stavba silnice do Horní Krupky (Obergraupen)
- 1853 Vysvěcení domu pro chudé (Armenhaus) a kostela svaté Anny

- 1853 Erfolgreiche Bemühungen um Erlangung eines Bezirksamtes für Graupen.
 1859 Einweihung des Bezirksspitals im Stadtteil Blöse.
 1856 Bau der Aussig-Teplitzer Bahn.
 1866 Kriegsergebnisse, Durchmärsche, Einquartierungen.
 1868 Errichtung des Postamtes.
 1871 Bau der Dug-Bodenbacher Bahn.
 1894 Errichtung des Telegraphenamtes.
 1894—95 Bau der neuen Schule (Nr. 400).
 1900 Protestantische Kirche.
 1901 Gendarmerieposten.
 1903 Elektr. Straßenbeleuchtung, Straßentafeln.
 1903 Errichtung der Bürgerschule.
 1904 Großer Brand in der Oberstadt, 43 Hausnummern.
 1914—18 Weltkrieg. Von den in Graupen wohnhaften oder dahin zuständigen Soldaten fanden mehr als 120 den Tod.
 1919 Gründung des Museums.
 1921 Errichtung der gewerblichen Fortbildungsschule.
 1921 Monatl. Gerichtstage.

Einwohnerzahlen.

1680 ungefähr 900	1868 ungefähr 3034
1754 ungefähr 1007	1870 ungefähr 2500
1825 ungefähr 1400	1880 ungefähr 2904
1833 ungefähr 1408	1890 ungefähr 3540
1850 ungefähr 1500	1910 ungefähr 4102
1865 ungefähr 2492	1920 ungefähr 3866

1853	Neúspěšné snahy o získání okresního úřadu pro Krupku
1856	Stavba Ústecko-teplické dráhy (Aussig-Teplitzer Bahn)
1859	Vysvěcení okresního špitálu v městské části Blöße (Libušín)
1866	Válečné události, průchody vojsk, nakvartýrování vojsk
1868	Zřízení poštovního úřadu
1871	Stavba Duchcovsko-děčínské dráhy (Dux-Bodenbacher Bahn)
1894	Zřízení telegrafického úřadu
1894-95	Stavba nové školy (č. 400)
1900	Protestantský kostel
1901	Policejní úřad (Gendarmerieposten)
1903	Elektrické osvětlení ulic, silniční značky
1903	Zřízení občanské školy
1904	Velký požár v horní části města, 43 domů zasaženo
1914-1918	Světová válka. Z vojáků s bydlištěm v Krupce v ní našlo 120 smrt.
1919	Založení muzea
1921	Zřízení školy pro řemeslné vzdělávání (Gewerbliche Fortbildungsschule)
1921	Zavedení pravidelných dnů zasedání soudu.

Vývoj počtu obyvatel

1680	přibližně 900
1754	přibližně 1 007
1825	přibližně 1 400
1833	přibližně 1 408
1850	přibližně 1 500
1865	přibližně 2 492
1868	přibližně 3 034
1870	přibližně 2 500
1880	přibližně 2 904
1890	přibližně 3 540
1910	přibližně 4 102
1920	přibližně 3 866

Sehenswürdigkeiten.

Prokopikirche, erste und älteste Pfarrkirche, der Sage nach 1153 gegründet. Heute Ruine.

Stadtkirche Maria Himmelfahrt: Erbaut um 1300. Abgebrannt 1429, 1478, 1633. In heutiger Form 1668/72 hergestellt. Besitzt Marienstatue v. 1336. Ein 500 Jahre altes Kreuz, prächtige Holzschnitzereien von 1738, welche die Verurteilung Christi und das Fegefeuer darstellen. Hochaltarbild Maria Himmelfahrt gemalt von Josef Lehmann-Graupen und Müller-Reichenau, Franz Xaveriusbild, gemalt 1684 von Christ. Seb. Dittmann, gebürtig aus Graupen. Ein kunstvolles Bild ist Christus am Kreuz, aus der Hand eines unbekanntenen Meisters hervorgegangen. Die Orgel stammt von 1750, ferner sind Fahnen der Bergleute und Zünfte vorhanden. Gemalte Fenster.

Kirche zum hl. Geist, seit 1444 bestehend, hat schöne gothische Decke. Das Altarbild ist aus Holz geschnitzt.

Kirche zur hl. Anna. - Erbaut 1516, besitzt ebenfalls hölzernes Altarbild. Sie ist umgeben von einem altherwürdigen Friedhof, welcher von 1609 bis 1887 benützt wurde. Herrliches schmiedeeisernes Tor von 1618.

Kloster ruine. Ein Kloster der Minoriten mit Allerheiligenkirche bestand schon um 1400. Erfuhr im Zeitenlaufe verschiedene Umwandlungen und wurde im 18. Jahrhundert abgetragen.

Franz Xaverius-Standbild am Marktplatz hat künstlerisches Gepräge und erinnert an das Pestjahr 1680.

Evangelische Christuskirche mit schönem Glasgemälde.

Ruine der Burg Graupen (Rosenburg). Die Burg wurde um 1330 von der Familie Kolditz erbaut, wurde von den Husiten zerstört und um 1440 erneuert. Durch häufigen Wechsel der Besitzer zur Ruine geworden. 1695

Pamětihodnosti

Prokopka (Prokopikirche) je první a nejstarší farní kostel, podle pověsti založený po roce 1153, dnes ruina.

Městský kostel Nanebevzetí Panny Marie (Stadtkirche Maria Himmelfahrt) byl postaven kolem roku 1300. Vyhořel v letech 1429, 1478, 1633. V dnešní podobě vybudován v letech 1668-1672. Je v něm socha Marie z roku 1336, dále 500 let starý kříž a nádherné dřevořezby z roku 1738, které představují odsouzení Krista a očištec. Obraz na hlavním oltáři Nanebevzetí Panny Marie namalovaný od Josefa Lehmana z Krupky a Müllera z Rychnova (Reichenau). Dále obraz Františka Xavera (Franz Xaverius), namalovaný roku 1684 od Christ. Seb. Dittmana, který se narodil v Krupce. Uměleckým obrazem je Kristus na kříži z ruky neznámého mistra. Varhany pochází z roku 1750. V kostele jsou k vidění vlajky horníků a cechů, malovaná okna.

Kostel svatého Ducha (Kirche zum hl. Geist) existuje od roku 1444. Má krásný gotický strop. Oltářní obraz je vyřezávaný ze dřeva.

Kostel svaté Anny (Kirche zur hl. Anna) byl postavený v roce 1516. Vlastní také dřevěný oltářní obraz. Je obklopen prastarým hřbitovem, který byl využíván od roku 1609 do roku 1887. Kovaná brána je z roku 1618.

Ruina kláštera (Klosterruine). Klášter minoritů s kostelem Všech Svatých (Allerheiligenkirche) existoval již kolem roku 1400. Zažil v průběhu času mnohé proměny a v 18. století byl zbořen.

Socha Františka Xaveria (Franz Xaverius-Standbild) na náměstí má umělecký ráz a upomíná na morový rok 1680.

Evangelický kostel Krista (Evangelische Christuskirche) se vyznačuje skleněným obrazem.

Zřícenina hradu Krupka - Růžový hrad (Ruine der Burg Graupen - Rosenberg). Hrad byl postaven kolem roku 1330 rodinou Koldic (Kolditz), byl zničen husity a kolem roku 1440 obnoven. Častým střídáním majitelů se z něj stala zřícenina.

wurde in den Ruinen ein Haus für die Bergverwaltung gebaut und daselbst 1826 eine Gastwirtschaft eingerichtet. Um diese Zeit wurde der Name Rosenberg eingeführt. Prachtvoller Aufenthaltsort mit herrlicher Rundschau.

Höhe, früher „Wilhelmshöhe“ genannt. Die Bauten daselbst wurden 1825 errichtet und nach und nach erweitert. Schöner Ausflugsort mit weiter Aussicht.

Schützenhaus. Hoch gelegen mit weiter Fernsicht. Erbaut um 1800 und Eigentum der 1486 gegründeten Schützengesellschaft. Viele Schützenscheiben aus der Hand heimischer Maler. Im Garten 100jährige Bäume, Gedenkstein für Bürgermeister Lehmann, Stadtdechant Schmidt und Bergverwalter Zechel.

Heinrichsruhe, schloßartiger Bau aus dem 18. Jahrhundert, befindet sich in Privatbesitz.

Pesthaus im Stadtteil Grund, ist über und über mit Efeu bewachsen. Daselbst brach 1680 die Pest aus.

Bäckerhaus bei der hl. Geistkirche. So genannt, weil früher einem Bäcker, mit Namen Bachmann, gehörig. Sehr malerischer Bau.

Alte hochgiebelige **Bürgerhäuser** in der Goldigstraße, am Marktplatz, Dresdnerstraße, Grund u. s. w.

Schulhaus, großer moderner Bau.

Pfarrhaus, schöner Barockbau vom Jahre 1756.

Das Heimatmuseum.

Daselbe ist in der alten Schule neben der Stadtpfarrkirche untergebracht und bietet ein reiches Bild Graupener Geschichte:

1. R a u m.

Bergbau. Der Zinnbergbau bildet die Ursache der Gründung Graupens und seines Aufblühens. Wir sehen in diesen Zimmern einen Stolleneingang, welchen eben ein

Roku 1695 byl ve zřícenině postaven dům pro horní správu a na stejném místě roku 1826 zřízeno pohostinství. Kolem této doby byl zaveden název Rosenberg (Růžový hrad). Místo s nádherným výhledem do okolí.

Výšina, dříve nazývaná „Vilémova výšina“ (Höhe, früher „Wilshelmshöhe“ genannt). Stavby na tomto místě byly zřízeny roku 1825 a postupně rozšiřovány. Hezké výletní místo s dalekým výhledem.

Střelecký dům (Schützenhaus). Vysoce položený s výhledem do dálky. Postaven kolem roku 1800 a vlastnictví Střelecké společnosti (Schützengesellschaft) založené roku 1486. Nachází se tam mnoho střeleckých terčů malovaných místními malíři. V zahradě jsou 100leté stromy, pamětní kámen na počest starosty Lehmana, městského děkana Schmidta a horního správce Zechela.

Zámeček Heinrichsruhe na Libušíně (Heinrichsruhe), stavba v zámeckém stylu z 18. století, nachází se v soukromém vlastnictví.

Morový dům (Pesthaus) v městské části Grunt (Grund). Je celý zarostlý břečťanem. V roce 1680 tam vypukl mor.

Bäckerhaus (Pekařův dům) u kostela svatého Ducha. Je tak nazýván, protože dříve patřil pekaři, který se jmenoval Bachmann. Velmi malebná stavba.

Staré občanské domy s vysokými sedlovými střechami (Bürgerhäuser) v Koldicově ulici (Kolditzstrasse), na náměstí (Marktplatz), Drážďanské ulici (Dresdnerstrasse), na Gruntu (Grund) atd.

Školní budova (Schulhaus). Velká moderní stavba.

Farní dům (Pfarrhaus). Hezká barokní stavba z roku 1756.

Vlastivědné muzeum (Heimatmuseum)

Nachází se ve staré škole vedle městského farního kostela a nabízí bohatý obrázek krupských dějin:

1. Místnost

Hornictví. Těžba cínu je příčinou vzniku Krupky a jejího rozkvětu. V této místnosti vidíme vstup do štol, kterou právě opouští horník

Bergmann mit geladenem Sunt verläßt. Sehenswert ist die mächtige Zinnwage aus dem 16. Jahrhundert. Ferner sind zu bemerken Bergmannswerkzeuge und Kleider sowie auf den Bergbau bezügliche Bilder.

2. Raum:

In demselben befinden sich **Hauseinrichtungsgegenstände**, sowie Werkzeuge der **Hausindustrie**, darunter ein Webstuhl, Strumpfwirkerstuhl, Spinnräder, Flachsbrechen, Flachsheckeln usw. Mehrere Schränke bergen Geschirr und Kleider.

3. Raum:

In diesem Zimmer sind besonders viele Bilder zu sehen. Sie beziehen sich auf die **Stadt Graupen** und **ihre Bewohner** und sind meistens aus der Hand heimischer Maler hervorgegangen. Wichtig sind die Graupner Junftladen, 8 an der Zahl, welche mit ihrem reichen Inhalt an Schriftstücken wichtige Nachrichten über das Handwerkswesen bringen. Zins- und Steuerbücher sind ebenfalls in stattlicher Zahl vorhanden. Beachtenswert sind die Werkzeuge und Erzeugnisse der Handwerker, sowie die stattlichen Münzen- und Waffensammlungen und die Zeichen der alten Graupener Gerichtsbarkeit. Modelle Graupener Bauten vervollständigen diesen Teil der Ausstellung.

4. Raum:

Daselbst sind Gegenstände religiöser Art untergebracht. Eine große Anzahl Statuen, von denen einige 400 und 500 Jahre alt sind. Bilder aus den verschiedenen Graupener Kirchen und Bürgerhäusern sind reichlich vorhanden. Eine große Anzahl Bücher sind erwähnenswert. Es befinden sich darunter Drucke aus dem Jahre 1474 und 1486, sowie Messbücher, Bibeln usw.

Die Mineralien sind in einem Schranke in einem Zimmer des 1. Stockes untergebracht.

Das Museum ist täglich von 10—12 und von 3—5 Uhr geöffnet,

s naplněným hornickým vozíkem (Hunt). Za zhlédnutí stojí mohutná váha na cín z 16. století. Dále je tam možné vidět hornické nářadí a oblečení, stejně jako obrazy vztahující se k hornictví.

2. Místnost

V této se nachází předměty zařízení domu, dále nářadí domácího průmyslu jako například tkalcovský stav, punčochářský stůl, kolovrátky, nástroje na tření a zpracování lnu atd. Několik skříní ukrývá nádobí a oděvy.

3. Místnost

V této místnosti je možné vidět mnoho obrazů. Vztahují se k městu Krupka a jejím obyvatelům a jsou většinou z ruky místních malířů. Důležité jsou krupské cechovní truhly, kterých je celkem 8 a které nám svým bohatým obsahem ve formě listin přinášejí zprávy o řemeslech. Knihy úroků a daní (Zins- und Steuerbücher) jsou také k dispozici ve značném rozsahu. Pozoruhodné jsou nástroje a výrobky řemeslníků, stejně jako hojné sbírky mincí, zbraní a znaků staré krupské soudní pravomoci. Modely krupských staveb doplňují tuto část výstavy.

4. Místnost

V této místnosti jsou vystaveny církevní předměty a velké množství sošek. Některé jsou staré 400 a 500 let. Obrazy z různých krupských kostelů a občanských domů jsou také bohatě zastoupeny. Za zmínku stojí velké množství knih. Mezi nimi se nachází tisky z let 1474 a 1486, misály, Bible atd.

Minerály jsou uloženy v jedné skříní v místnosti v prvním patře.

Muzeum je otevřené denně od 10 do 12 hodin a 15 do 17 hodin.

Sonn- und Feiertags von 9—10 und von 3—5 Uhr.

Eintrittsgeld für Erwachsene 1 K^ö, für Kinder 50 Heller.

Jeden Mittwoch ist freier Eintritt.

Für Vereine Ermäßigung, Schulen sind frei.

Schloß Graupen.

Eine Burgruine bildet oft das Wanderziel von Reisenden und deshalb sei jeder Wanderlustige auf die Ruine des alten Graupener Schlosses aufmerksam gemacht. Sie ist leicht zu erreichen, zeigt in ihrer ganzen Ausdehnung alles das, was man bei einer Ruine sehen will und zugleich kann man von dort eine wundervolle Rundsicht genießen, welche allein schon vielfach für die geringe Mühe des Aufstieges entschädigt.

1300 noch war Graupen ein offener Ort. Um 1320 oder 1330 gelangten die Herren von Kolditz, ein sächsisches Geschlecht, in den Besitz des Bergortes Graupen und sogleich wurde eine feste Burg angelegt, der Ort Graupen an seinen Eingängen mit Toren versehen und in der Ebene dem Zugange zur Graupener Talschlucht mehrere Vorwerke vorgelagert.

Graupen bildete nun ein festes Bollwerk und als 1426 das deutsche Heer bei Auffig von den Hussiten geschlagen wurde, flüchtete ein großer Teil der deutschen Kämpfer in den sicheren Schutz Graupens. Doch die späteren Jahre der Hussitenkriege brachten Graupen großen Schaden und Stadt und Burg waren bald nur mehr in traurigen Resten zu sehen.

Aber vernichtet wurde Graupen nicht. Aus den Ruinen blühte neues Leben. Eine neue Stadt, eine neue Burg erstanden, größer und schöner als vorher. Handel und Gewerbe blühten, die Künste fanden ihre Förderer und oben auf der Burg klangen Gesang und Saitenspiel und im Turnier maßen die Ritter

O nedělích a svátcích od 9 do 10 hodin a 15 do 17 hodin. Vstupné je pro dospělé 1 Kč, pro děti 50 haléřů. Každou středu je vstup zdarma. Pro spolky slevy, školy mají vstup zdarma.

Hrad Krupka

Zříceniny hradů jsou častým cílem putování turistů, a proto je dobré zmínit, že také Krupka jeden takový má. Je lehké se k němu dostat a v celém svém rozsahu ukazuje všechno, co chceme u zříceniny vidět. Nabízí nádherný výhled do krajiny, který nás za tu malou námahu spojenou s výstupem mnohonásobně odmění.

V roce 1300 byla Krupka ještě otevřeným místem. Kolem roku 1320 nebo 1330 se stali Pánové z Koldic (Herren von Kolditz), saský rod, majiteli horního města Krupky a současně založili pevný hrad, u vstupů do města zřídili brány a u přístupů ke krupskému průsmyku zřídili předsunuté obranné dvorce.

Krupka tvořila pevnost a když bylo v roce 1426 německé vojsko poraženo husity u Ústí, utekla velká část německých bojovníků do bezpečné ochrany Krupky. Pozdější roky husitských válek přinesly Krupce velké škody. Město i hrad bylo možné vidět již jen jako smutné zbytky.

Ale zničena Krupka nebyla. Ze sutin vyrostl nový život. Vzniklo nové město, nový hrad, větší a hezčí než předtím. Obchod a řemesla kvetla, umění našlo své podporovatele a na hradě zněl zpěv a smyčcové nástroje. Rytíři zde tehdy měřili své síly na turnajích.

ihre Kräfte. Nach 1500 verließen die Kolditz Graupen und die Burg ging in andere Hände über. Auch der nächste Besitzer verkaufte den Besitz wieder und so ging es weiter. Der Wechsel war so schnell und so häufig und wirkte deshalb unheilvoll auf den Besitz. Der Zahn der Zeit nagte eifrig an den festen Bauten und brachte es zustande, sie zu vernichten. Als die Sternbergs dem obersten Beamten eine entsprechende Wohnung geben wollten, mußten sie in den Ruinen ein neues Haus bauen. Das geschah 1697 und es ist jenes Gebäude, welches heute der Gastwirtschaft dient.

Seit 1826 wird die Burg mit dem Namen Rosenburg benannt, weil um diese Zeit wegen der häufigen Besuche der Teplitzer Kurgäste dort ein Rosengarten angelegt wurde.

Das Stadtwappen.

Im Jahre 1478 hat König Wladislaw II. das Wappen der Stadt Graupen, welches bereits lange Zeit als solches geführt wurde, bestätigt. Dasselbe besteht aus drei Feldern. Zwei davon nehmen die obere Hälfte und das Dritte die untere Hälfte des Schildes ein.

Das erste Feld ist rot und trägt einen aufrechten einschwänzigen silbernen Löwen.

Das zweite Feld zeigt einen halben schwarzen Löwen, welcher über drei schwarzen Schrägbalken aufsteigt. Die Grundfarbe dieses Feldes ist Gold. Diese Darstellung bezieht sich auf die Herren von Kolditz, welche dasselbe Wappen führten.

Im dritten himmelblauen Felde sieht man einen weißgekleideten Bergmann mit Schlegel und Eisen im erzhaltigen Gestein arbeiten.

Die Grundfarben der drei Felder, nämlich rot, gelb und blau, bilden die Stadtfarben.

Po roce 1500 opustili Koldicové Krupku a hrad přešel do jiných rukou. Také další majitel majetek opět prodal, a tak to šlo dál a dál. Změny vlastníků byly tak rychlé a časté, že to působilo katastrofálně na celý majetek. Zub času usilovně hlodal na pevných stavbách a postupně je ničil. Když Šternberkové chtěli dát nejvyššímu úředníkovi odpovídající obydlí, museli v ruinách postavit nový dům. To se stalo v roce 1697 a je to ta budova, která dnes slouží jako pohostinství.

Od roku 1826 je hrad nazýván jménem Rosenburg (Růžový hrad), neboť zde v této době byla kvůli častým návštěvám teplických lázeňských hostů zřízena růžová zahrada.

Městský znak

V roce 1478 potvrdil král Vladislav II. znak města Krupka, který byl jako znak veden již dlouhou dobu. Skládá se ze tří polí. Dvě zabírají horní polovinu a třetí spodní polovinu štítu.

První pole je červené a nese vzpřímeného jednoocasého stříbrného lva.

Druhé pole ukazuje polovinu černého lva, který vystupuje nad třemi černými šikmými nosníky. Základní barva tohoto pole je zlatá. Toto znázornění se vztahuje na pány z Koldic, kteří tento znak používali.

Ve třetím poli v barvě modré oblohy je vidět bíle oblečeného horníka s paličkou a želízkem, jak pracuje ve skále obsahující rudu.

Podkladové barvy tří polí, totiž červená, zlatá a modrá, tvoří městské barvy.

Ein Blick in das Graupner Stadt-Archiv.

Als Hermann Hallwich in den Jahren 1867 und 1868 die „Geschichte der Bergstadt Graupen“ schrieb, fand er den reichsten Stoff naturgemäß im Rathause zu Graupen. Er erzählt, daß er dortselbst 57 Folianten Manuskript (Stadtbücher, Ratsprotokolle, Urkundensammlungen, Memorabilienbücher usw.) und mehr als 2000 Originalurkunden durchgesehen habe.

Der Inhalt des Archives ist bisher nur wenigen bekannt geworden und deshalb sei hier in aller Kürze einige Aufklärung gegeben.

Eine zierliche mit 4 Schlössern versehene Kasette birgt allein 19 wichtige Urkunden. Darunter finden wir Confirmationen (Bestätigungen) der Graupener Privilegien von Ernst von Schönberg 1487, von Heinrich von Starschedl 1491, König Wladislaw 1502, Albrecht von Kolowrat 1505, Anna von Rowan 1510, Johann und Joachim v. Waldstein 1511 und 1522, von den Brüdern Malkan von 1567, Kaiser Rudolf 1569 und Kaiser Mathias 1617. Weiters sind im Archiv vorhanden eine Confirmation Ferdinands vom Jahre 1542 und ist dieselbe mit dem anhängenden großen Siegel versehen. Ein Bruchstück ist die 1716 von Karl V. erteilte Confirmation, welche ebenfalls mit dem großen kaiserlichen Siegel versehen ist.

Ferner finden sich vor Privilegienerteilungen von Franz dem II. 1797 und Ferdinand 1845.

Erwähnenswert sind auch die Zunftbriefe der Bäcker, der Schneider und der Strumpfwirker.

In schwarzen Mappen sind hinterlegt: Privilegienabschriften, Briefe von Rechtsfreunden der Stadt aus alter Zeit, Grenzbeschreibungen, Nachrichten über den Robott

Pohled do krupského městského archivu

Když psal v letech 1867 a 1868 Hermann Hallwich „Geschichte der Bergstadt Graupen“ (Dějiny horního města Krupky), našel nejbohatší prameny na radnici v Krupce. Vypráví, že tam našel 57 manuskriptů (městské knihy, radní protokoly, sbírky listin, pamětní knihy atd.) a více než 2 000 originálních listin.

Obsah archivu je dosud znám jen několika málo lidem, a proto je dobré zde udělat v krátkosti menší osvětlu. Ozdobná skříňka se 4 zámky ukrývá 19 důležitých listin.

Mezi nimi nalezneme potvrzení krupských privilegií od Ernsta von Schönberg 1487, od Heinricha von Starschedl 1491, krále Vladislava 1502, Albrechta z Kolowrat 1505, Anny z Kowan 1510, Johanna a Joachima von Waldstein 1511 a 1522, od bratrů Malzanů z roku 1567, císaře Rudolfa 1569 a císaře Matyáše 1617. Dále je v archivu k dispozici Konfirmace Ferdinandova z roku 1542 opatřená velkou pečetí. Skvostným kouskem je potvrzení udělené Karlem V. roku 1716, které je také opatřeno velkou císařskou pečetí.

Dále tam je možné najít privilegia udělená Františkem II. v roce 1797 a Ferdinandem roku 1845. Za zmínku stojí také cechovní listy pekařů, krejčích a punčochářů.

V černých deskách jsou uloženy opisy privilegií, právní listy města ze starých časů, popisy hranic, zprávy o robotě vrchoslavských, zprávy o vesnicích patřících ke Krupce a o Starém dvoru (Althof).

der Rosenthaler, Berichte über die zugehörigen Dörfer und den Althof. Merkwürdig sind auch die Akten über den Prozeß der Stadt Graupen gegen Sternberg und über den Prozeß der Stadt mit dem Grafen Clary wegen des Jagdrechtes. Reichlich vorhanden sind Gerichtsprotokolle, Verordnungen, Patentbücher, Bürgerprotokolle und Ratsprotokolle. Sehenswert ist auch ein „Richterlicher Klagspiegel“, verfaßt 1516 von „Sebastianus Brant, Doktor und Canzler der Statt Straßburg.“

Dieser genannte Sebastian Brant war Dichter und Satyriker, geb. 1458 in Straßburg, seit 1484 Dozent an der Universität in Basel, seit 1503 Stadtschreiber in Straßburg, später Kaiserlicher Rat daselbst.

Wenn wir nun zu den eigentlichen **Stadtbüchern** übergehen, so sei besonders vorerst jenes hervorgehoben, welches von 1446 stammt und somit das älteste Buch des Graupener Archivs ist. Es ist wohl auch die **älteste Originalurkunde, welche im ganzen Teplitzer Bezirke vorhanden ist.** Ueber den Inhalt desselben sprach Herr Katechet Müller aus Teplitz in der Hauptversammlung des Graupener Museumvereines am 6. April 1924. Er berichtete auf den Inhalt der Bücher eingehend, daß die Geschichte Graupens, soweit sie die alte Zeit betrifft, die Geschichte seines Zinnbergbaues sei. Der Bergort Graupen, welcher um 1300 dem Kloster Königssaal gehörte, ging 1305 in den Besitz des Zwest von Türmiz über. Die älteste Zinngewinnung geschah nicht im Hochgebirge, sondern am Fuße desselben, wo die Protopiuskirche steht. Der Grubenbetrieb nahm besonders im 15. Jahrhundert einen mächtigen Aufschwung und schuf einen beträchtlichen Wohlstand im Orte. Der Geldumsatz ist in Graupen ungleich höher als in den Nachbarstädten Teplitz, Dux und Aussig zu gleicher Zeit.